

Firəngiz Bayramova

**26 Fevral
1992-ci il**

XOCALI

XOCALI HARAYI

Xocalı təəssüfünə
statira.
26 fevral 2018

BB

84(3)A2
B 32

Xocalı yanğısı

Vərəqlədim yenə səni, qədim tarix!
İstədim ki, korşalmasın xatirələr.
Tut əlimdən, kiçik dostum,
Gəl çevirək tariximin səhifəsin birər-birər,
İstəyirəm sənə deyim dərdlərimi,
İstəyirəm təzələnsin qan yaddaşım.

Tut əlimdən, vətənimin gül balası.
Üz tutaraq gündoğandan günbatana,
Çıxaq bağı qan Ağriya
Dərdlərimi mən danışım.

Budur yenə göyə qalxır tonqalların gur şöləsi
Gəlir yenə uzaqlardan "Cəngi" səsi.
Nədir görən bu səslənən?
Bu Koroğlu babamızdır,
Bu da Nəbi, bu da Həcər.

Tarix bizi qınayacaq,
Yağiya bas əysək əgər.

Dur ayağa, Dədəm Qorqud!
Götür sazı, Ozan babam!
Süfrəmizdən pay dilənən,
Sonra isə torpağıma
xain çıxan dığaların
Nadanlığın yozan babam!

MƏCBURİ NÜSXƏ
№ _____

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq
KİTABXANASI
INV. № 104085

Fond

Çal sazını! Ruhumuzu oyat görüm!
Çağır gəlsin xan Eyvazı, dəliləri.
Torpağın hər qarışına
Öz canını sipər edən,
"Mənəm" deyən igidləri!

Qalx ayağa! Vətən oğlu!
Xalqın sənə "dözmə" deyir!
Bu torpağı qorumasın
Bu torpaqda "gəzmə" deyir!
Üzümüzə yağan yağış

Sanma ki, yaz yağışıdır.
Balaları şəhid olan,
Anaların göz yaşığıdır!
Gül qoyduğun bu mərmərlər,
nakam gedən Şəhidlərin baş daşığıdır!
Qalx ayağa! Vətən oğlu!
Qalx ayağa! Qələbə çal!
Bu İlhamın çağrışıdır!
Bu Vətənin çağrışıdır!

İnam

Bir köç gəlir Xocalıdan, ay ellər
Bu köç bizə güllə kimi dəyibdi.
Bu köç düzdü qar üstünə al güllər
Bu köç bizim qəddimizi əyibdi.

Burda hər ev bir çatılmış ocaqdı
Siz allah, deməyin, qəza-qədərdir.
Qapıdan, bacadan gələn pıçıldı
Yanıb külə dönmüş xatirələrdi.

Qırılıb atılan beşiklərə bax
Hər körpə bir oxmuş düşmən gözüne.
Ölən hər körpənin yanıqlı səsi
Burdan yayılıbdı Cıdır düzünə.

Hər daşın, qayanın köksündə axı
Ayaq izlərimiz qalıb, silinmir.
O gözəl təbiət - o dağ, o bulaq
Bizsiz lal kimidir - danışmur, dinmir.

Daha dolub - daşır səbr kasamız
Daha qılınclar da qında dayanmır.
Bizə bir işarə bəs eyləyərdi
Qorqudun tonqalı dağlarda yanmır.

Səni gözləyirik, ey ulu ozan!
Qala tonqalını, alışıdır, vaxtdır!
Bir anda üç rəngli Vətən bayrağı
Xocalı üstünə sancılacaqdır!

Xocalı faciəsi

Gülzar müəllimə uşaqlara tapşırıq vermişdi. Hər kəs öz sevimli oyuncağını məktəbə gətirməli və oyuncağı nə üçün sevdiyini izah etməli idi. Səhər tezdən sinif səslü-küylü idi. Hər uşaq bir oyuncaq gətirmişdi. Uşaq dünyası bam-başqadı, bu dünyaya hələ qəzəb, nifrət adlı düşmənlər girməyib. Bu dünya tər-təmizdi. Böyüyəndən sonra hər birimizin içində olan gözəl uşaqlıq duyğuları uzun müddət yaşayır, ara-sıra özünü göstərir.

Almaz müəllimə uşaqları həmişəki kimi mehribanlıqla qarşıladı. Hamıya nüfuzedici bir nəzərlə baxdı:

-Hə, hazırsız, uşaqlar? -deyə soruşdu.

Hamı bir ağızdan:

-Bəli - dedi.

-Kim birinci danışar, özü də ətraflı. Bu oyuncağı kim alıb, nə münasibətlə alıb, kimə alıb? Nə üçün sizə bu qədər əzizdir? Sonra isə bugünkü mövzumuza ad verərik.

Uşaqlar susdular. Arxa cərgədən bir qız əlini qaldırdı. Bu qız bir ay olardı ki, bu sinifə gəlmişdi, özü də qaçqın şəhərciyindən. Uşaqlar hələ ona isinişməmişdilər.

-Buyur, Ulduz, danış.

Qızın qucağında əldə düzəldilmiş, qəribə bir gəlincik vardı. Hiss olunurdu ki, kənddə kimsə düzəldib.

Ulduz cəsarətlə ayağa durdu. Səhərdən sinifə gələndən bir neçə uşağın onun gəlinciyinə qəribə bir nəzərlə baxdığını duymuşdu. O dedi:

-Müəllimə, bu gəlinciyi mənə nənəm düzəldib. Mənim ad günüm fevralın 26-dadır. Bir neçə gün idi ki, murdar ermənilər kəndi mühasirəyə almışdılar. Bayıra çıxmağa qorxurdun. Qonşu kənddə gözəl oyuncaq mağazası vardı. Amma indi ora heç kim gedə

bilməzdi. Mən nənəmin birinci nəvəsiydim, buna görə də o mənə öz adını vermişdi. Həmişə mənə "balaca Ulduz" deyərdi. O, bilirdi ki, mən gəlincik arzusundayam. Amma bu vurhavurda ad günü keçirmək heç aqlımıza da gəlmirdi. O, bu gəlinciyi öz əlləri ilə düzəldib xəlvətə mənə bağışladı. Söz verdi ki, ara sakitləşən kimi daha gözəlini alacaq.

Həmin gecə ermənilər kəndi yandırdılar. Heç kimə rəhm etmədilər. Atam mənə, qardaşım Bəşiri və anamı qonşularla yola saldı. Özü isə nənəm yaxşı yeriyə bilmədiyini üçün onu dalma alıb, arxadan yavaş-yavaş gəlirdi. Biz çox çətinliklə gəlib Ağdama çatdıq. Bütün yollar, meşə insan cəsədləri ilə dolu idi. Həmişə qorxulu bir şey olanda bizə "baxma" deyən anam indi "diqqətlə bax. qızım, bu faciəni heç vaxt unutma" dedi.

Ulduz susdu. Uşaqlar dəhşətli bir yuxu görürlərmiş kimi susub dayanmışdılar. Ulduz sözünə davam etdi, amma bu dəfə çox qəhərli halda:

-Atamla, nənəmi yolda vurdular. Bu gəlinciyi isə elə axşamdan qucağımda saxlamışdım. Elə o vaxtdan mənimlə birlikdədir. Bu oyuncağa baxanda öz ad günümü, nənəmin, atanım ölümünü, gözəl evimizi, yandırılan kəndimizi xatırlayıram.

Ulduz kövrəldi, hönküdü. Hamının gözü yaşarmışdı. Ən çox Ulduzun parta yoldaşı kövrəlmişdi. Müəllimə Ulduzaya yaxınlaşdı, onu ana kimi qucaqladı və 'dedi:

-Ağlama, qızım. Bu hamımızın, bütün xalqın kədəridir. Biz bunu heç vaxt unutmamalıyıq. Səninsə ad gününü bugünkü günə, yəni, fevralın 16-na keçiririk.

Müəllimə bu qədər kədərin uşaq ürəyinə necə sığışdığına, kədərin ağırlığına qəhərləndi və sözünə davam etdi:

-Bu gəlinciyi isə məktəbimizin "Xocalı" muzeyinə verək, qoy hamı bu faciəni duysun, səni tanıсын. Sən özün də bizim balaca

qəhrəmanımızsan. Faciə görmüş, yanan yurd-yuva görmüş, dəhşətli əziyyətlərə baxmayaraq, gəlinciyini atmayan qəhrəmanımız.

Müəllim Bəxtiyarı qaldırıb dedi:

-Oğlum, gəl, lövhədə bugünkü dərsimizin mövzunu yaz. Bəxtiyar heç nə soruşmadan lövhədə bu sözləri yazdı: "Xocalı faciəsini unutma"

Ailə albomu

-Hava yaman soyuq idi. Kiçik çillə hər vəchlə öz hünərini göstərmək, sanki "mən kiçik olsam da güclüyəm" demək istəyirdi. Şahnaz dərstdən gələndən evdə vurnuxur, gah o, gah da bu biri pəncərədən bayıra baxır, nə isə düşünürdü. Heç cür fikrini cəmləyə bilmirdi. Sonra "Ay ana, ürəyim darıxır. Olarmı, Aytacgilə gedim?"- deyə soruşdu. O, icazə alıb eyni mərtəbədə yaşayan, ondan bir sinif aşağıda oxusa da, dostluq etdiyi rəfiqəsigilə getdi. Aytac dərslərini hazırlayırdı. Aytacın nənəsi Lətifə pəncərə qarşısında oturub küləyin qarı necə sovurduğuna baxırdı. Gözləri qızarmışdı, ağladığı hiss olunurdu. O, Şahnazı səmimi qarşıladı, üzündən öpdü. Ayağa qalxıb qızların hər ikisinə çay gətirdi. Şahnazın hər iki nənəsi rayonda yaşadığından o mehrini Lətifə nənəyə salmışdı. Əslində Lətifə nənə qoca deyildi. 55 yaşı ancaq olardı. Ancaq saçları dümağ qar kimi, gözləri də həmişə kədərli idi. Lətifə nənə Şahnazdan hal-əhval tutdu, anasını soruşdu, dərsləri ilə maraqlandı. Şahnaz müəlliminin onlara "Xocalı faciəsi" haqqında inşa verdiyini söylədi. Və əlavə etdi ki, bilimir inşanı nədən başlasın, necə yazsın. Lətifə nənə kövrəldi. Hər iki gözündən bir damla yaş üzüaşağı yuvarlandı. O, gəlib divanda əyləşdi və qızları yanına çağıraraq dedi:

-Gəlin, sizə nağıl danışım. Amma olmuş nağıl. Aytac da Şahnaz da sevincək gəlib nənənin yanında oturdular:

-Danış, nənə - dedilər.

Onlar bu nağılın necə qorxulu bir nağıl olduğunu bilmirdilər. Nənə sözə başladı:

-Biri vardı, biri yoxdu, Xocalı adlı bir şəhər vardı. Uca-uca dağları, yamyaşıl ağacları, gözəl insanları olan bir şəhər. Quduz ermənilər bu şəhəri tutmaq, yerlə-yeksan etmək istəyirdilər. Yerli camaat isə öz şəhərini müdafiəyə qalxmış, heç cür təslim olmaq

istəmirdi. Cavanlar gecələr yatmır, pusquda dayanırdılar. Fevralın 26-na keçən gecə şəhər yuxuda ikən ermənilər qəflətən şəhərə hücum etdilər. Yuxuda olan insanlar oyanıb özlərini itirdilər. Şəhəri anaların ah-naləsi, uşaqların qışqırığı, güllələrin səsi bürümüşdü. Ermənilər heç nəyə baxmır, qarşılılarına çıxanı gülləyə tutur, evləri yandırırtdılar. Hər yer alışıb yanırdı. Hamı bir-birinə dəymişdi.

Bu şəhərdə Qədir kişi öz ailəsi - anası, balaları ilə birgə yaşayırdı. Güllə səslərinə oyanan Qədir kişi evdə hamını oyatdı. Yoldaşına uşaqları çox qalın geyindirməyi tapşırırdı. Südabə geyinə-geyinə anasından soruşdu:

-Ana, bacım üçün bir az çörək götürümmü?

-Mən çörək götürərəm, sən albomumuzu götür, qızım.

Südabə təəccüblənsə də, heç nə demədi, tələsik gedib albomu götürdü. Qədir 7 yaşlı böyük qızı Südabəni və 3 yaşlı Sonanı qucaqlayıb öpdü və ağladı:

-Görəsən, bir də sizi görmək mənə qismət olacaqmı, ay qızım? Sonra yoldaşına tərəf dönüb dedi:

-Siz tərəninin, biz isə meşə yolu ilə gələcəyik.

Qədir kişi onları qonşu Kərimin ailəsi ilə yola saldı və evə girdi. Evdə 4 yaşlı Rəşid və nənə onu gözləyirdi. Onları götürüb meşə yolu ilə Ağdama tərəf getdilər. Şaxtadan insanın qanı da donurdu. Hər tərəf qarla örtülmüşdü. Yollarda, izlərdə qara bata-bata qaçan, yıxılan adamlar görünürdü. Ağdam son ümid yeri idi. Qar çox olduğundan yerimək çətinləşirdi. Ana hiss edirdi ki, Sona daha yeriyyə bilmir. Hardasa lap yaxında güllələr vıyıldayır, ermənilərin murdar səsləri eşidilirdi. Ana balalarını qar qalağının içində gizlətdi. Gizlətdi ki, düşmənlərin əlinə keçməsinlər. Nə qədər vaxt keçdiyini bilmir. Üstlərinə o qədər qar yağmışdı ki, güclə qarın içindən qalxdı. Əliylə yoxladı, Südabəni qar qalağının içindən tapdı. Əllərindən tutub qaldırdı. Qızcığaz az qala donmuşdu.

Əllərini bir də qar qalağının içinə saldı. Bu dəfə Sonanı axtarmağa başladı, tapa bilmədi. Bu dəfə ayaqları ilə qar qalağını darmadağın etməyə başladı. Amma gecənin qaranlığında, soyuğunda balasını tapa bilmədi. Yumruq boyda bir qəhər boğazını tutdu. Nə ağlaya bildi, nə qışqıra bildi. Düşmən lap yaxında idi. Gözlərinin yaşı axaxa əynindən paltosunu çıxarıb Südabəni səridi. "Heç olmasa biri salamat qalsın" deyə düşündü. Qızının əlindən bərk-bərk yapışıb yola düzəldilər. Ölüm-zülüm gəlib Ağdama çatdılar. Ana daha yeriyyə bilmirdi, ayaqlarından qan axırdı. Südabənin paltosunu çıxaranda arasından nəsə düşdü. Bu albom idi. Qədir kişidən, nənədən isə bir xəbər çıxmıdı. Dondularmı, düşmən əlinə keçdilərmi, yoxsa düşmən gülləsinə tuş gəldilərmi bilinmədi.

Qədir kişi çox ailəcanlı adam idi. Ara-sıra ailəsiylə birlikdə dağlara çıxar, vətəninə gəzməli yerlərini ailəsinə göstərirdi. Belə yerlərdə onların çoxlu ailəvi şəkilləri vardı. Lətifə nənə susdu. Artıq Ay tac da, Şahnaz da anladı ki, sən demə Lətifə nənə onlara öz ailəsi haqqında söhbət edirmiş. Şahnaz başını qaldırıb Lətifə nənəyə baxanda məəttəl qaldı. Onun hər gözü bir çeşmə idi. Lətifə nənə gözlərini silib nağılına davam etdi. Bu səfər o öz adından danışdı:

-Qızım, Qədir əminin, onun anasının, balaca Rəşidin ölümünü görmədiyim üçün indi də onların yoxluğuna inanmıram. Onların bir gün qayıdacaqlarına inanıram. Şahnaz maraqla soruşdu:

-Lətifə nənə, nə üçün qaçhaqaçda ancaq yadınıza albom düşdü? Lətifə nənə kədərlə dilləndi:

-Ay bala, o albomda Vətənimin dağı, daşı, çayı, bulağı, qohumlarımla əksi var. Bəs mən nəvələrimə yaşadığım yerləri, qohum-əqrəbalarımı necə tanıdım? Axı geri qayıdanda evimizi tapa bilməzlər.

Balaca Şahnaz bu qadının Xocalıya dönəcəyinə olan inamına mat qaldı. Lətifə nənə həmin albomu götürdü və oradakı insanları

bir-bir göstərməyə, izah etməyə başladı:

- Qızım, bax bura Əsgəran qalasının yanındır. Ora gedəndə yolda maşınımız xarab olmuşdu. Uşaq, böyük, hamımız düşüb maşını itələyirdik. Bu şəkli də uşaqlar çəkib.

Şahnazın inşası artıq hazır idi. O, inşaya ad da fikirləşdi. **“Biz qayıdacağıq”**. O, inşanı belə başlayacaqdı. Biri vardı, biri yoxdu. Xocalı adlı bir şəhər vardı...

Kosa paltarı

Məktəbdə şənlik idi. Hamı bayram əhval-ruhiyyəsində idi. Bu bayram bütün elatın, bütün xalqın sevimli bayramı idi. Çünki, bu bayramla birgə təbiət oyanırdı, həyat rəngi- yaşıl rəng hər yanı bürüyürdü. Ağaclar yaşılca yarpaqlayırdı, yaşılca otlar yerdən baş qaldırırdı, insanlar sevinirdilər. Balaca Orxan bu bayramda kosa rolunu oynayırdı. Babasından maraqlı söhbətlər dinləmişdi, maraqlı oyunlar öyrənmişdi, lap əsl kosa idi.

Bayram çox təntənəli keçdi. Axşam isə bütün kənd gur tonqalların işığında əl-ələ verib görüşür, sevinir, şənələnirdilər. Ağillarına belə gəlmirdi ki, bu onların bu kənddə keçirdikləri axırcı bayramıdır.

Hər şey qəfil oldu. Heç özlərinə gəlməmiş ermənilər qapını kəsdirdilər. Qırılan qırıldı, müqavimət göstərənlər öldürüldü.

Orxan atasının əlindən tutub küçəyə çıxdı. Atasını geri dönüb evdəkiləri səslədi. Bu sözdən sonra evdəkilər tələsik çıxdılar. Orxan birdən xatırladı:

- Ata, mənə kosa paltarımı da götür. Atasını çox əsəbləşdi:

- Ay oğul, biz nə hayda, sən nə hayda. Uşaq ki, uşaq.

Dinməz- söyləməz bir qədər getdilər. Birdən baba dedi:

-Siz yavaş-yavaş gedin, mən gəlirəm. Ata acıqlandı:

-Ay kişi, nə edirsən, uşağın sözüylə özünü ölmə verirsen?

-Eh, ay bala, sənədlərim evdə qalıb, götürüb gəlirəm.

Baba getdi, bir az ləngidi. Orxan onu gözləyə bilmədilər. Qarşılarına çıxan dolu yük maşınına bir təhər mindilər. Ata maşına minə bilməyənlərə qışqırqı ki:

-Uşaqlar, atam arxadadır. Onu da götürün.

Maşın sürətlə getdi, sərhəddi keçdi. Bir obaya çatdı. Orada gecələdilər. Heç kimin heç kimdən xəbəri yox idi. Səhəri gün babasının oradan gələn maşınlarında olmadığını görəndə Orxanın atası

bir dostunu da götürüb axtarışa çıxdı. Ermənilərin əli çatmayan yerləri xeyli gəzdilər. Yolda donanları göturdülər, yaralıları xəstəxanaya qoydular. Babadan səs-səmir yox idi. Üçüncü gün gecə qonşu Əli onlar gəldi: -Atandan xəbər gətirmişəm, gedək. Orxanın atası ağappaq oldu. Onlar yola düşdülər. İki-üç saatdan sonra babanı donmuş vəziyyətdə meşədən tapıb gətirdilər. Paltonun düymələrini açarkən arasından nəşə düşdü, açıb baxdılar. Bu kosa paltarı idi...

Bu hadisədən illər ötüb. Orxan böyüyüb, amma kosa paltarı onun üçün ən əziz əşya olaraq qalıb. Çünki, bu paltara baba sevgisi də hopub.

Quş dənliyi

Qış qurtarmışdı, amma hələ soyuqlar davam edirdi. El arasında “boz ay” deyilən ayın soyuğu bahar haqqında düşünməyə imkan vermirdi. Həsən kişi eyvanda oturub həyətdə atılıb-düşən sərçələri seyr edirdi. Xəyalı onu keçmişlərə apardı. Xocalıdakı evi-eşiyi, bağ-bağçası yadına düşdü. Hər il bu vaxt öz əlləri ilə düzəldib evin qarşısındakı ağacdan asdığı quş dənliyinə çoxlu dən tökərdi. Deyərdi ki, quşların “dənsizləşən” vaxtıdır. Bu düşüncələrdən onu nəvəsi Kamal ayırdı:

-Baba, gör həyətdə nə qədər sərçə var? Gəl gedək onlara dənlik düzəldək. Qoy bizim quşların da evi olsun. Axı sən həmişə deyirsən ki, kişi gərək ev tikə!

Baba bu şirin nəvəsinin sözünü yerə salmaq istəmədi. Qalın geyinib həyətdə düşdülər. Həyətdə doğrudan da sərçələrlə dolu idi. Ac quşlar bir. Bir səs-küy salmışdılar ki, gəl görəsən.

Həsən kişi yaşadıkları çadır-şəhərciyin yaxınlığındakı xırda taxta - tuxta tökülən yerə getdi, ona lazım olan qədər taxta götürdü. Sonra yaxınlıqda çəkməçi işləyən həmyerlisi Muxtardan bir az mıx, mismar, çəkiç aldı. Bütün bu müddət ərzində nəvəsi Kamal bir addım da olsun ondan aralanmamışdı. Baba səliqə ilə balaca bir quş dənliyi düzəltdi. Sonra uşaqlardan birini evə göndərdi ki, nərdivan gətirsin. Nərdivanı yaxınlıqdakı ağaca söykədi. Tələsmədən çıxıb quş dənliyini ağacdan asdı və üzünü səbirsizliklə işin qurtarmağını gözləyən nəvəsinə tutdu: -Necədi, ağıllı balam, xoşuna gəldimi? Kamal “yaşa, babacan!” deyərək uşaq sevinci ilə qışqırdı.

Həsən kişi nərdivanın yuxarı pilləsində dayanıb nəvəsinin verdiyi dənliyin kənarına tökürdü. Xəyalı yenə onu uzaqlara apardı. Neçə il əvvəl ağacdan qoparılib yerə çırpılan, qırılan quş dənliyi, erməni dığalarının murdar gülüşləri yadına düşdü. Ah çəkib

yerə düşdü. Dəcəl Kamal yenə əl çəkmədi:

- Baba, ay baba, sən heç quş dənliyi düzəltmişdin,yoxsa birinci dəfədi? Həsən kişi kədərlandı,amma nəvəsinin sualını cavabsız qoymadı:

- Bir dəfə də düzəltmişdim, ay bala, qırdılar.

Kamal uşaq təəccübü ilə soruşdu:

-Kim qırdı,baba? Həsən kişi heç danışmaq istəməsə də nəvəsinin əl çəkməyəcəyini bilib kədərli səsle:

Ermənilər - dedi. Kamal yaşına yaraşmayan bir ciddiliklə:

- Görəsən, ermənilərə niyə öyrətməyiblər ki, yuva dağıtmaq olmaz Bağçada bizə öyrədiblər. Bunu ermənilərə öyrətmək lazımdır!

Həsən kişi nəvəsinin ağıllı gözlərinə baxdı. Onun maraqlı, məntiqli sözünə məəttəl qaldı. Onu qucaqlayıb bağrına basdı:

- Sağlıq olsun, öyrədərsən - dedi.

Həsrət.

Murad evlərinin yanındakı dikdə oturmuşdu, qanı qara idi.Heç kimi görmək, heç kimlə danışmaq istəmirdi.Bir də axı kimlə danışaydı? Anası, bacısı bütün günü işlə-güclə məşğul idi.Atasını isə köçüb bura gələndən heç dindirmək olmurdu.Köçhəköçdə, dağ asanda çovğuna düşmüşdülər, Ayaqlarını don vurmuşdu.Bir ayağını kəsmişdilər. O vaxtdan evdəcə otururdu.Həftədə bir-iki dəfə əziyyətlə olsa da evdən çıxıb harasa gedir,amma çox ləngimirdi.

Murad çox, lap çox darıxırdı, ancaq bunu heç kəsə demirdi. Desəydi belə nə olacaqdı ki... Əksinə,onların da qanı qaralacaqdı. Murad tez-tez ağlayırdı da. Bunu da heç kəsə demirdi. Qorxurdu. Qorxurdu ki, onu danlayarlar. Deyərlər ki, get işinlə məşğul ol, dərslərini oxu. O dostları üçün, məktəbləri üçün, sevimli müəllimi üçün, qoyub gəldikləri həyət-baca üçün, eyvanda durub baxdığı dağlar üçün çox qəribsəyirdi. Sınıfda də tək otururdu,heç kimə yovuşmurdu. Tez-tez olanları xatırlayırdı-tələsik yığışmaqlarını, yola düşməzdən əvvəl atasının Pələngin boynunu qucaqlayıb az qala pıçiltı ilə “ sən mənə çox vəfalı olmusan, məni bağışla, apara bilmirəm səni” dediyini, sonra isə itin zəncirini açıb buraxmağını... Xatırlayır ki, Pələngin zənciri açılsa da vıfalı it heç yana getmədi, ağzını göyə tutub bərkdən uladı. Elə bil Tanrıya şikayət edirdi. Xatırlayır ki, atası onları həyətdə qoyub evə girmişdi. O vaxt Murad da onun arxasınca getmişdi. Qapının ağzında gördüyü mənzerədən sarsılmışdı. Atası dizi üstə çöküb əlini evin divarına sürtürdü, dodaqaltı nə isə deyirdi. Axı bu evi o öz əlləri ilə tikmişdi, özü də nə əziyyətlə. İlk dəfə onda - atasının kövrək səsini eşidəndə Muradın bədənində sol tərəfdə nə isə sancdı.

O dözə bilməyib bayıra çıxdı. Daha sonra məzarlığa getdilər. Atası nənə və babasının məzarına sarılıb ağladı. Axşam düşəndə

yola çıxdılar.

Dağlar, uca dağlar, qarlı dağlar... Nə dərdlər var sinənizdə, nələr görübsünüz. Yolda çovğun başladı. Ağlayan kim, yol azan kim, donan kim... Elə bil bütün bunlar yuxu idi, dəhşətli bir yuxu.

Bütün bunları xatırlayan Murad ayağa qalxanda yaşlı bir çobanın ona yaxınlaşdığını gördü. Çoban soruşdu:

- A bala, bu sazaqda niyə durmusan?

Murad kövrəlib tanımadığı bu nurani çobanla söhbətə başladı- qaçqın olduqlarını, atasının ayağının kəsildiyini, buna görə də həmişə qanı qara olduğunu söylədi. Və əlavə etdi ki: bilirsiniz, burda niyə durmuşam?

İstəyirəm biləm ki, hər gün atam ayağı üstə dura bilməsə də niyə bura gəlir və kövrəlib qayıdır?

Yaşlı çoban kədərlə gülümsündü:

- Burdan baxanda sizin dağlar görünür, bala. O Vətən həsrəti çəkir.
- Baba, həsrət necə olur?
- A bala, dostlarını, evinizi, müəllimini xatırlayanda necə olursan?

Murad ürəyini göstərib dedi:

- Bax, bura sancır, baba, elə bil bıçaq batırıblar.

Çoban Muradın saçını sığalladı:

- Əgər Vətəni xatırlayanda ürəyin sancırsa, həsrət elə oradadır, bala.

Qoca çoban bu balaca uşağın böyük ürəyinə , bu ürəyin böyük həsrətinə - Vətən həsrətinə sevindi. Və inandı ki, bu həsrət, bu ağrı onu yurda qaytaracaq. Mərdləri zaman, tarix özü yetişdirir.

